

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ŞEYH GALİB DİVÂNİ'NDA SOSYAL HAYAT UNSURLARI

Veysi TURAN¹

Özet

Şeyh Galib, Klasik Türk şiirinin son büyük şairi olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda Sebki Hindî akımının en önemli şairlerindedir. Toplum içinde yaşayan şairlerin sosyal hayattan kopuk olduğu düşünülemez. Divân şairleri de yaşadığı topluma kayıtsız kalmamış, yaşadıkları dönem ait sosyal hayatla ilgili birçok unsura şiirlerinde yer vermişlerdir. 18. yüzyıl şairlerinden Şeyh Galib de yaşadığı döneme dair gözlem ve tecrübelerini değişik hayallerle süsleyerek şiirlerine ustaca yansıtmıştır. Bu çalışmada Klasik Türk şiirinin en büyük şairlerinden Şeyh Galib Divânı'ndan yola çıkarak eserdeki sosyal hayat unsurları tespit edilmiştir. Aynı zamanda Şeyh Galib'in şiirlerinde 18. yüzyıldaki sosyal hayatı yansıtan unsurlar, çeşitli başlıklar altında sınıflandırılarak bunlara örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Klasik Türk Edebiyatı, Şiir, Şair, Sosyal Hayat.

Social Life Elements in Sheikh Galib's Divan

Abstract

Sheikh Galib is regarded as the last great poet of the Classical Turkish poetry. He is also one of the most eminent poets of Sebki Hindi movement. It would be rather unwise to think that poets who are part of a society are detached from social life. Divân poets, in the same vein, were not indifferent to the goings-on in their communities and dealt with a wide variety of social issues in their poems. An 18th-century poet, Sheikh Galib masterfully reflected his observations and experiences of his time in his poems by embellishing them with dreams. In this study, the social life elements in the Divan of Sheikh Galib, one of the greatest poets of the Classical Turkish poetry, have been revealed. Furthermore, the elements that reflect the 18th-century social life in the poems by Sheikh Galib have been classified under various topics illustrated with examples from his Divan.

Key Words: 18th century, Classical Turkish Literature, Poem, Poet, Social Life

¹ Dr., Öğretmen, MEB, turanveysi78@gmail.com

Giriş

1699 Karlofça Anlaşması ile gerileme dönemine girdiği kabul edilen Osmanlı Devleti, 17. Yüzyıldaki ıslahat hareketlerini, 18. Yüzyıl boyunca da fazlasıyla devam ettirmiş ve çöküntüyü durdurmaya çalışmıştır (Kalkışım 1994: 12).

Şeyh Galib (1757-1799), üç padişah döneminde yaşamıştır. Bunlar; III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamit (1774-1789) ve III. Selim'dir. Özellikle III. Selim döneminde şair, padişah ile iyi ilişkileri sayesinde önemli makamlara gelmiştir. Şeyh Galib, üç padişah döneminde yaşamasına rağmen sadece III. Selim için kasideler yazmış. Dönemin diğer padişahları için ise herhangi bir kaside yazmamıştır.

Şeyh Galib, III. Selim için yazdığı türlü kasidelerde, baruthane, humbarahane gibi askerî tesisler için yazdığı tarihlerde Mevlevîhanelerin tamirine ilişkin çeşitli şiirlerinde, onun yenilikçi yönünü övmüş ve bu alandaki çalışmalarını içtenlikle desteklemiştir (Dilçin 1992: 209).

Klasik Türk edebiyatının 18. yüzyıldaki en önemli şairlerinden olan Şeyh Galib, aynı zamanda Hindistan'da gelişen ve 17. yüzyılda Anadolu'yu tesiri altına alan Sebki-Hindî'nin Türk şiirindeki en önemli sesi kabul edilir (Kalkışım 1994: 13).

Şair, 18. yüzyıla ait sosyal hayat ile ilgili pek çok unsura şiirlerinde yer vermiştir. Bu çalışmamızda şairin Divân'ından yola çıkarak sosyal hayata dair unsurlar, örneklerle ele alınmış ve incelenmiştir.

1.SOSYAL YAPILANMA

1.1. PADIŞAH

Divan şiirinde şeh, şehriyâr, şehensâh, sultan, server, husrev, hakan gibi adlarla anılan padişah, özellikle medhiyelerde gerçek kişiliği ile ele alınır. Ancak gazelerde padişahı bahsedildiği zaman genellikle sevgili kastedilmektedir (Pala 2008: 368). Şair, âşğın gönlünde nice hazineler varken aşk sultanının bunları gasp ve harap eylediğini belirtmektedir: Şeyh Galib, aşkı bir sultan olarak tasavvur etmiştir.

Sultân-ı 'aşk gasb u harâb eyledi diriğ
Peygûle-i derûnda nice genc var iken (G. 247/2)

1.1.1. Tuğrâ

Ferman, berat ve çeşitli paralarda padişahların nişan ve alâmetlerini göstermek için kullanılan özel şekli olan işaretlerdir (Pakalın 1993: 525). Sevgilinin perçemi, yanak sayfasında bir tuğra gibi çıkmış. Bu durum, sevgilinin naz padişahı olduğunu örnelemektedir:

Sâhife-i ruha tuğrâ-yı perçemi çıkmış
Misâl-i pâdişeh-i nâza imtisâl olunur (G. 44/6)

1.1.2. Ferman

Emir, irade, buyruk anlamına gelen bu kavram, padişah tarafından bir işi halletmek için verilen yazılı emirdir (Pakalın 1993: 607). Şair, sultan III. Selim'in tuğrasını, dünyayı etkisi altına alan fermana benzetmektedir. Tuğrayı taşıyan bir ferman, itaat etmeyi gerektiren bir husustur.

Zehî tuğrâ-yı nâm-ı hazret-i Sultân Selîm Han kim
Cihânı pençe-i fermânda teshîre işâretdir (K. 30/1)

1.1.3. Padişahın Adına Kûs/Nevbet Çalmak

Osmanlı Devleti'nde tören biçiminde gerçekleştirilen bir gelenektir. Mehter takımı her gün padişahın olduğu

verde nevbet çalardı. Padişah seferde ise çadırının önünde, değilse saraydaki belirli yerlerde çalınırdı (Pakalın 1993: 607). Kûs, padişah mehterhanesindeki davul çeşitlerindedir. Şair, kûs adı verilen davulun çıkardığı ses ile kıyametin koptuğunu haber veren İsrail'in sûra üfmesi arasında benzerlik ilgisi kurmaktadır:

Salup sûr-ı kıyâmet kâinâta
Erişdi bâng-ı kûsi şeş-cihâta (M. 7/2)

1.1.4. Padişaha Arz-ı Hâl ve Şikâyet Etmek

Klasik Türk edebiyatında şairler içinde buldukları kötü ve düşkün durumları sevgiliye bildirirler ve aşk yüzünden bu duruma düştüklerini belirtirler (Pala 2008:32). Klasik Türk şiirinde genellikle sevgili ile padişah özdeşleştirilmiştir. Şair, kavuşma için âşîğın padişah/ sevgiliye hâlini arz ettiğini, kendisine verilecek cevabı da büyük merakla beklediğini ifade etmektedir:

O şeb ki vasl için ol şâha arz-ı hâl olunur
Yârin cevâbı çıkınca neler hayâl olunur (G. 44/1)

1.2. ŞEHZADE

Padişahlarının erkek çocuklarına verilen unvandı. Şehzadeler on on beş yaşlarında başlarında lalalarıyla beraber bir sancağın idaresinde görevlendirilirdi (Pakalın 1993: 327). Klasik Türk şiirinde birçok şair özel gün, şehzadelerin doğumu vb. konularda tarih düşürmüşlerdir. Şair, sultan I. Abdulhamit'in oğlu şehzade Mustafa'nın doğumuna tarih düşürmek için gaybdan haber veren meleğe soru sorduğunu ve bu doğrultuda onun doğumuna tam bir tarih düşürdüğünü ifade etmektedir:

Sulb-i şâh Abdülhamîd Hândan yine
Geldi bir şehzâde-i vâlâ-mekân
Hâtif-i gayba suâl etdim anın
Tâm târîhin çi târîh ü çi tâm
Çün ezân-ı aşk erdi gûşîma
Bu nidâ el-Mustafâ hayrû'l-enâm (T. 62/1-3)

1.3. SARAY GÖREVLİLERİ /DEVLET ADAMLARI/ ASKERLER

1.3.1. Ases

Ases, gece devriye gezen bekçi, kolluk kuvvetidir. Asesler, Yeniçeri Ocağı'na mensup olup inzibat ve asayiş görevini yüklenmişlerdi. Özellikle geceleyin devriye gezip güvenliği sağlamak onların göreviydi (Pala 2008: 34). Ases, geceleri elindeki fanusla devriye gezen, içki içenleri tespit edip, eğlence meclislerini dağıtan, yasaklar koyan bir görevlidir (Keskin 2009: 262). Şair, geceleyin şarap içenlerin aseslerden korktuklarını ve rahat rahat içki içemediklerini ve bu durumun bıkkınlık verecek boyutlara ulaştığını ifade etmektedir:

Ba'd-ezîn sâgar-ı sahbâ çekelim
Çekilen havf-ı ases besdir bes (G. 132/3)

1.3.2. Kâtib

Eski hayat sisteminde memur yerine kullanılan bir tabirdir. Kelime aslında sarayın harem dairesinin yazı işlerini yapan kişiye denilirdi (Pala 2008:262). Klasik Türk şiirinde tarih düşürme sanatı çokça kullanılmıştır. Şair, padişah III. Selim'in kâtibi ve baş tacı hocalardan olan Mustafa Efendi'nin ölüm yılına tarih düşmüştür:

Sultân Selîm kâtibi sertâc-ı hâcegân
 Sarıkçıbaşı sâbık sâhib-fünûn-ı câh
 Dergâh-ı evliyâyı makâm etdi cismine
 Memnûn-ı kurb-ı vasl-ı ede rûhunu ilâh
 Târîh-i sâl-i fevtidir ol merd-i kâmilin
 Hak Mustafa Efendi'ye huldu ede penâh (T. 57/1-3)

1.3.3. Lağımcılar

Osmanlılar döneminde kaleleri yıkmak ve düşman ordularını etkisiz hale getirmek için lağım yapan kişiler için kullanılan askeri bir terimdir (Pakalın 1993:352). Şeyh Galib, III. Selim'in *nizam-ı cedit* adı altında yürüttüğü reform çalışmalarının şairler ve Mevleviler arasındaki en ateşli destekleyicisidir (Dilçin 1992:210). Reformist bir padişah olan III. Selim batılı tarzda birçok yeniliğe imza atmıştır. Bunlardan biri de batılı tarzda askeri kurumlardan olan humbaracılar ocağıdır. Şair, humbaracılar ocağı ile lağımcılar ocağının savaş için büyük öneme sahip olduklarını belirterek padişahın yaptığı yenilikleri desteklediğini ifade etmektedir:

Humbarayla lağımdır ancak medâr-ı emr-i harb
 Fi'l-hakîka şimdi farz oldu bu kâr ile 'amel (T. 3/11)

1.3.4. Piyade

Orduda, tüfekte donatılmış olan ve savaşan sınıfların ana unsurunu meydana getiren bireylerdir (Pakalın 1993: 779). Bu beyit III. Selim'i öven bir tarihten alınmıştır. Daha önceki beyitlerde padişahın övgüsü yapılmakta bu beyitle de övgüye devam edilmektedir. Şair Makedonya kralı İskender ile Sultan III. Selim arasındaki en önemli farkın İskender'in piyade; III. Selim'in ise süvari olduğunu ifade etmektedir:

Sorsan İskender ile farkın eger
 O pîyâdeydi bu süvârîdir (T. 15/11)

1.4. DİNİ KİMLİKLER

1.4.1. Evliya

Ermişler, erenler, keramet sahibi kişilerdir. Evliya kelimesi çoğul olduğu halde tekil anlamda kullanılır (Pala 2008: 143). Şair, yıkılmış bir evliya makamını tamir etmenin bu idrakte olan irfan ehli için bütün dünyayı imara bedel olduğunu ifade etmektedir:

Harâb olmuş makâm-ı evliyâyı eylemek âbâd
 Cihânı yapmadır fehm eyleyen erbâb-ı irfâna (T. 14/19)

1.4.2. Mevlevi

Mevlana'nın vefatından sonra oğlu Sultan Veled tarafından teşkilatlandırılan bir tarikattır (Pala 2008: 312). Şeyh Galib, Mevlevilik tarikatına mensup biridir. Hatta Galata Mevlevihane'sine şeyh olduğu için bu unvanla anılmıştır. İstiğna, tarikata mensup kişilerin çokça önem verdiği bir kavramdır. Şair, beyitte istiğna tavrının Mevlevilere yakıştığını, ayrıca Mevlana'nın mutfağının kanaatten yapılmış bir bina olduğunu belirtmektedir:

Yaraşmışdır gürûh-ı Mevleviyye tavr-ı istiğnâ
 Kanâ'atden yapılmış bir bînâdır matbah-ı Monlâ (K. 7/12)

1.4.3. Vaiz

Dini konularda öğüt veren kişiye verilen isimidir. Klasik Türk şiirindeki zahit kavramına tekabül edip beğenilmeyen bir karakterdir (Onay 2013: 428). Şair, vaizin cehennem ateşini ön plana alarak insanı korkutmasının bıkkınlık verdiğini ifade etmektedir. Çünkü bu durumun Allah'ın merhamet edici sıfatlarına aykırılık gösterdiğini ve insanların Allah'tan ümit beslemesinin yolunu kapattığını belirtmektedir:

Ateş-i dūzahla ey vâiz ko tehdîdi yeter

Nâ-ümîd-i rahmet-i Rabb-i gafûr etdin beni (G. 332/7)

1.4.4. Zâhid / Sûfi

Allah'ın emirlerini yerine getirmekle beraber, dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen kişilerdir (Pala 2008: 488). İncelenen beyitlerde zahit anlayışsızlığıyla ön plana çıkmaktadır. Daha çok dinin zahiri kısmıyla ilgilendiği için âşıkları sürekli ayıplamakta ve onları küfürle itham etmektedir. Eserin tamamında zahit tipi âşık tipine zıt bir tip olarak karşımıza çıkmakta ve olumsuz sıfatlarla birlikte anılmaktadır. Ay parçası gibi güzel öyle bir nurdur ki kaba sofular bile ona put demeyip iman ederler:

Zâhid o meh-veş pür-nûrdur kim

Bütdür demezsin îman edersin (G. 238/6)

1.5. MESLEK SAHİPLERİ VE SOSYAL HAYAT İÇİNDEKİ DİĞER KİMLİKLER

1.5.1. Deliler

Klasik Türk şiirinde âşık, sevgilinin zincir gibi saçlarıyla bağlı bir deliye benzer. Çünkü deliler iyileşene kadar zincire bağlı olarak yaşarlar. Delilerin dağınık ve perişan oluşları ile sevgilideki dağınık saçlar birbirini benzer (Pala 2008: 110). Eskiden deliler hem kendilerine hem de başkalarına zarar vermemek için zincire vurulmuş. Şair, âşık ile deliler arasında benzerlik ilgisi kurmuş ve delilerin boyunlarında zincirle dolaştıklarını ifade etmiştir. Şair, kendini dalga tımarhanesinin kafesine almış, orda terbiye görmüş kuşlara ve boynu zincirli delilere benzetmektedir:

Murğ-ı kafes-âmûz-ı şifâhâne-i mevciz

Zencîr-be-gerden nice dîvâneleriz biz (G. 107/3)

1.5.2. Gedâ / Dilenci

Klasik Türk şiirinde âşığın halleri ile dilencinin halleri arasında benzerlikler görülmektedir. Şair, sevgiliden kavuşma vaadini ertelememesini istemektedir:

Ferdâya salma va'de-i vaslın gedâlara

Hîç etme ictinâb hem olsun hem olmasın (G. 236/7)

1.5.3. Hânende

Şarkı söyleyip bunu meslek haline getiren kimselere denir (Arslan 1990: 309). Şair, eğlence meclisindeki nağmelerden ötürü neyzen ve hanendelerin yollarını kaybettiklerini yani kaybolduklarını dolayısıyla birbirlerine seslenmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir:

Gümgeşte kıldı nağmeler ol denlü bezmi kim

Birbirlerine neyzen ü hânende seslenir (G. 100/3)

1.5.4. Hırsız / Düzd

Ayyâr ve düzd kelimeleriyle de karşılanan hırsız, şiirlerde bir sosyal yapılanma unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Onay 1993: 236). Bu beyitte hırsızlık ile aşk arasında bir ilişki kurulmuştur. Nasıl ki aşk olan gönülden sağlıklı bir karar verilemiyorsa, aynı şekilde hırsıza da misafirin uyumadığı bir ev, zindan gibidir:

Dilde ger aşk ola akl eylemez anda karâr

Düzde zindân olur ol dâr ki mihmân uyumaz (G. 116/2)

1.5.5. Kalender

Dünyaya meyletmeyen, mücerret, fakir, derviş kimseler demektir. İran'da ortaya çıkıp Anadolu'ya da yayılmış tarikat mensuplarıdır (Onay 2013: 212). Kalenderiler saç, sakal, bıyık ve kaşlarını usturayla kazınmış bir halde gezerler ve kulaklarına halkalar takarlarmış. Şair, kalenderîlerin bir kulağının delik olduğunu dolayısıyla âh ederlerse de bunu çaresizliklerinden yaptıklarını ifade etmektedir:

Bir kulağı delik kalenderdir

Neylesin âh ederse muztardır (L. 1-2)

1.5.6. Na't-hân

Cami ve tekkelerde na't okuyan kişilere verilen isimdir (Pakalın 1993: 664). Aşağıdaki beyit müseddes şeklinde yazılan bir na't-ı şerifden alınmıştır. Hz. Muhammed'in na't yazanlara şefaateceği inancı yaygındır. Şair de Peygamberimiz için döktüğü hasret gözyaşları hürmetine kendisinden şefaate dilemekte ve kendisinin cehennem ateşine girmemesi konusunda ümit beslemektedir:

Na't-hânındır sezâ mı ede dûzahda figân

Eşk-i hasret başdan aşdı hasta gönlüm doldu kan (Msd. 2/5)

1.5.7. Sâkî

Kadeh sunan, içki veren kişidir. Klasik Türk şiirinde bezm âleminin en önemli unsurlarından biridir. Meclise neşe ve canlılık verir. Görevi ortada dolaşarak içki dağıtmaktır (Pala 2008: 387). Sâkî güzellik unsurlarıyla, meclisteki görevleriyle klasik Türk şiirinde adından sıkça bahsedilen tiplerden biridir.² Şair, cana can katan sâkînin mecliste görünmesinin meyheneci/sevgilinin ruha tazelik veren sözü sayesinde olduğunu belirtmektedir:

Nümâyân olması meclisde sâkî-i revân-bahşın

Yine pîr-i mugânın nutk-ı rûh-efzâlarındandır (G.83/5)

1.5.8. Tabîb

Hekim, doktor anlamlarına gelmektedir. Klasik Türk şiirinde tabip aşk derdine ilaç bulamayan bir kişilikte ele alınır (Pala 2008: 435). Klasik Türk şiirinde şairler, vuslatta aşkın biteceğine inanır. Dolayısıyla hicran yani ayrılıktan memnundurlar. Şair, tabibin ilaçlarının ayrılığı ortadan kaldırdığını, dolayısıyla bu ilaçların hastalığına çare olmadığını belirtmektedir:

Dârû-yı hatı söyleme bîhûde tabîbim

Tedbîrlerin illet-i hicrâna muhâlîf (G. 162/4)

² Ayrıntılı bilgiler için bk. Hasan Ekici (2017). Bâkî Divânı'nda Sâkî Mefhumu. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 3 (3) :55-76.

2.SOSYAL HAYATTA ETKİLİ OLAN GELENEK, İNANIŞ, DAVRANIŞ VE UYGULAMALAR

2.1. İBADET, İNANIŞ VE UYGULAMALAR

2.1.1. Abdest Almak / Vuzû'

Vuzû', namaz için alınan abdeste verilen isimdir (Pakalın 1993: 597). Şair, Hallac-ı Mansur'un darağacındayken söylediği "aşk abdestine kan lazım" sözüne vurgu yapmış, aşkı abdest olarak tasavvur etmiştir. Aşk abdesti kan ile alınır. Allah'a yakın olmak için nafîle ibadetlere ihtiyaç vardır:

Vuzû-yı aşka hûn lâzım demiş ber-dâr iken Mansûr
Bu kurbiyyet ziyâdât-ı nevâfilden zuhûr eyler (G. 49/4)

2.1.2. Besmele

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Tevbe suresi dışında bütün surelerin başında yer almaktadır (Pakalın 1993: 209). Bismillah, bütün Müslümanların baş tac edindikleri bir kavramdır. İslam inancına göre bir işe başlamadan önce besmele çekmek gerekir. Şair, kurtuluşu umanların Bismillaha sarılmaları gerektiğini ifade etmektedir:

Sevâd-ı milketidir keştî-i Nûh-ı Neciyyullâh
Necât ümmîd edenler işte Bismillâh-ı mecrâhâ (T. 1/25)

2.1.3. Cennet

Klasik Türk şiirinde genellikle "behişt" olarak karşımıza çıkan cennet, bazen çoğul şekilde "cinân" şeklinde kullanılır. Cennet sevgilinin sarayı, bahçesi, mahallesi şeklinde de kullanılır (Pala 2008: 88). Âşık, sevgiliyi görmek için sevgilinin bulunduğu yere, hatta cennete bile gittiğini fakat buna rağmen sevgilinin yüzünü görmeye muvaffak olmadığını belirtmektedir:

Vardık der-i sa'adetine yârı görmedik
Girdik Behişte hayf ki dîdârı görmedik (G. 186/1)

2.1.4. Farzlar

Yapılması Allah tarafından emredilen, yapıldığında sevap kazandıran, yapılmadığında günah olan dini hükümlerdir (Pakalın 1993: 589). Şair, zerre kadar imanı olanın cahillikten tiksinişi gerektiğini, bunun aklen ve şer'an da farz olduğunu ifade etmiştir:

Eser ammâ ki farz-ı ayn olmuş aklen ü şer'ân
Olan bir zerre îmânı tecâhûlden eder ikrâh (T. 4/16)

2.1.5. Melek

Nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler; yemezler, içmezler, uyumazlar. İlâhî emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar (Pala 2008:303). Melek kavramı Galib'in Divân'ında Kur'an ve hadislerde ifade edilen manalarla aynı doğrultudadır. Galib'in şiirlerinde melek kavramı genel olarak; melek, huri, gilmân, âlem-i melekut, Rıdvan, zebani gibi isim ve terkiplerle kullanılmaktadır. Şair, sözünün gökteki melekler tarafından bile beğenilip takdir edildiğini ifade etmektedir:

Ne tâze tâze zemînler bulurdu Gâlib-i zâr
Sözün felekde melekler pesend edinceye dek (G. 175/8)

2.1.6. Namaz Kılmak

Müslümanların belli zaman veya durumlarda Kur'ân-ı Kerim'de emredildiği ve Peygamberimizin de tarif edip yaptığı şekilde Allah'a karşı yapmış olduğu ibadete namaz denir (Pala 2008:349). Şair, aşk namazında Mecnun'a uyduğunu, onun yolunu takip ettiğini belirtmektedir:

Ben kim namâz-ı aşkda Mecnûna uymuşum
Terk eyleyip ikâmet-i kânûna uymuşum (G. 206/1)

2.2. KUTSAL AY VE GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

2.2.1. Bayramlar

Müslümanların kutsal bayramları Ramazan ve Kurbandır. Şairlerin Divânlarında İydiye başlıklı bayrama has şiirler olduğu gibi kaside, gazel, rubai vb. nazım biçimindeki beyitlerde de bayramlar konu edinilmiştir. Bayramlarda sevgilinin ortaya çıkması, bayramlaşma, orucun bitmesinden duyulan sevinç vb. konular işlenmektedir. Şair, bayram sabahı sevgilinin gül renkli bir bayram elbisesiyle ve kırmızı renkli kadehiyle ortaya çıktığını belirtmektedir:

Sâbâhü'l-îd gördüm şâh-ı hurşîd-i gül-endâmı
Giyinmiş dûşuna bir câme-i gülgûn-ı bayrâmı (K.18/1)

2.2.2. Ramazan

Ramazan, Klasik Türk şiirinde çokça işlenen konulardandır. Birçok şairin Divânında Ramazaniyye başlığı altında ramazanı konu edinen şiirler yazılmıştır. Ramazaniyyelerde genellikle yevm-i şek, içkinin yasak olması, oruçtan sonra bayramın gelmesi, bu ayda günahların affolunması gibi konular işlenmiştir. Şair, Allah'tan bu oruç ayının günahlara kefâlet olmasını ummaktadır:

Keffâre-i zünûb ola ey mâh-ı savm-ı aşk
İftâr-ı vasla muntazır ol kim savâb olur (K.25/15)

2.3. BÜYÜ, SİHİR VE DOĞAÜSTÜ VARLIKLARA DAİR İNANÇLAR

2.3.1. Câdû

Büyücü anlamına gelir. Klasik Türk şiirinde sevgilinin gözü, gamzesi, cadılık özelliklerini göstermektedir (Tolasa 1973: 101). Şair, sevgilinin gözünde cadılık ve sihir yapma özelliklerinin bulunduğu ifade etmektedir:

Sihir o şûhuñ beste-çeşm-i gamze-i câdûsudur
Çeşm-i mehbûbân kemend-i zülfünün âhûsudur (G. 52/1)

2.3.2. Perî

Cinlerin dişilerine verilen isimdir. Bunları gören olmadığı için çok güzel olduklarına inanılır. Periler büyü ile ortaya çıkarılabilir. Çeşme, pınar, hamam perilerin yurdu sayılır olmuştur (Pala 2008: 369). Âşıklar, peri yüzlü güzelin aynası oldukları için o güzel, evlerine gelse bile onların bundan haberleri olmaz:

Mir'âtıyız ol mâh-ı perî-sûretin ammâ
Gam-hânemize gelse dahı bî-haberiz biz (G. 107/4)

3. GİYİM KUŞAM KÜLTÜRÜ

3.1. VÜCUDA GİYİLEN

3.1.1. Câme

Çamaşır, elbise, sırtta giyilen her şey için kullanıldığı halde aslında yenleri bol, rahat ev kıyafetlerine denir (Pala 2008: 83). "Maksadın tecerrüt yani dünya kaydından kurtulmak ise canını fedâ etmelisin. Boş yere çalışıp durma çünkü ihram elbisesinden kurbandsız çıkılmaz." Beyitte ihram elbisesini giyme, kurban kesme, Safa ile Merve arasında sa'y etme edebî bir şekilde dile getirilmiştir. Şair, maksadı dünya malından kurtulmak olanların yapacakları ilk şeyin canlarını feda etmektir. Nihayet hac mevsiminde ihramdan çıkmanın şartı da kurban kesmektir:

Tecerrüdse murâdın kûy-ı cânânda fedâ kıl cân
Çıkılmaz câme-i ihrâmdan sa'y etme kurbandsız (G. 119/3)

3.1.2. Nemed

Yünden, dövme suretiyle elde edilen kumaştır. Diğer adı keçedir. Daha çok hırka, aba, palto yapımında kullanılır. Nemed, Divân şiirinde fakirliğin, kanaatin, âşıklığın sembolüdür (Öztoprak 2010: 112). Şair, pervanelerin aşk ocağının keçe giyinenleri (dervişleri) olduğunu; ateş içinde yaşayan bir hayvan olan semenderin ise bu ocağın ateşle oynayan piri olduğunu belirtmektedir:

Nev-niyâzân-ı nemed-pûşânıdır pervâneler
Aşk ocağının semender pîr-i âteş-bâzıdır (G. 55/5)

3.1.3. Pîrehan / Gömlek

Gömlek anlamına gelmektedir. Klasik Türk şiirinde âşığın bağrındaki ve bedenindeki yaralar pîrehan olarak düşünülür (Pala 2008: 371). Şair, Kenan iline gömlek götüren kervanın Hz. Yakup'un gözünün açılmasına vesile olduğu gibi kendi sözlerinin de mana gözünü açtığını belirtmektedir:

Elfâzım oldu nûr-ı cilâ çeşm-i mâ'niye
Ken'âna pîrehan götüren kârbân gibi (K. 13/9)

3.1.4. Tennûre

Tennûre, Mevlevilerin giydikleri kolsuz, yakası yırtmaçlı uzun elbisedir (Pakalın 1993: 456). Günlük işlerde kullanılan ve semâ'a mahsus olmak üzere iki çeşit tennûre vardır. Günlük tennûreler diz kapaklarını biraz geçecek kadar kısa, semâ' tennûreleri ise dönerken bacakları göstermemek için uzunca idi (Duru 1952:151). Tennûreler daha ziyade matbahta giyilir ve üzerine, elfi-nemed sarılırdı (Pakalın 1993:456). Hizmet tennûrelerinde siyah ve koyu yeşil renk tercih edilirken, semâ' tennûreleri, *sebz tennûre*, *al tennûre* kullanımlarından anlaşıldığı gibi, başta beyaz olmak üzere, yeşil, kırmızı (al), hatta pembe ve mavi renklerinde olabilmekteydi (Duru 2007:9). Şair, Şems'in yardımıyla koyu yeşil renkli Mevlevi kıyafetinin etkisiyle, gökyüzünün cezbeye geldiğini ve bundan dolayı feleklerin döndüğünü ifade etmektedir.

Himmet-i Şems ile Gâlib olurum germ-i semâ'
Sebz-i tennûre açıp gerdiş-i eflâkimden (G. 239/9)

3.2. BAŞA GİYİLENLER

3.2.1. Destâr

Başta giyilen takke ve fes gibi şeyler üzerine sarılan sarığa verilen isimdir (Pakalın 1993: 432). Destâr, beyitlerde şekli ve rengi itibarıyla konu edilmiştir. Yusufî destâr, yeşil destâr, aşüfte destâr, kâtibî destâr vb. terkiplerde yer alır. Sevgilinin servi olarak düşünülmesi sebebiyle başındaki destâr tutî olarak tasavvur edilir (Öztoprak 2010: 140). Şair, sarhoşluğun güzelliğe halel vermesi gibi eğrilmiş sarığın da rağbet görmediğini ifade etmektedir:

Vermiş nizâm-ı hüsnüne mestânelik haleb
 Olmuş hamîde perçem ü destârı neyleyim (G. 224/7)

3.2.2. Külâh

Keçeden yapılip başa takılan ucu sivri giyeceğe verilen isimdir (Tolasa 1973: 529). Sevgili, nazlı bir şekilde külâhını hafifçe eğdirerek saçını gösterir. Sevgili, yaptığı bu hareketle âşıkların gönüllerini perişan etmektedir:

Kec-külâh-ı nâz olup n'olsun tağitmak perçemin
 Göñlü 'uşşâkın perîşân olduğun bilmez misin (G. 248/5)

4. EŞYALAR VE ALETLER

4.1. KİŞİSEL EV EŞYALARI

4.1.1. Ayîne / Mir'ât / Ayna

Aynanın Klasik Türk şiirinde kullanılmasının başlıca sebebi süs malzemesi olmasından ileri gelir. Güzeller, aynaya bakarak süslenir ve kendi güzelliklerini bu sayede fark ederler (Pala 2008: 47). Âşık, fitne dolu bakışlardan dolayı uyuyamaz. Sevgilini yüzünü örten saçlar aynaya benzeyen sevgilinin güzelliğini gizler. Âşıklar, bu aynaya bakmak istediklerinde saç tellerinin siyahlığından dolayı bir şey görmediklerinden kör bir insana benzetilmiştir:

Hâbîde nigeher ne bilir cezbe-i hüsnü
 A'mâ gibi mir'âta bakup târ görürler (G. 66/2)

4.1.2. Cârûb

Cârûb süpürge anlamına gelmektedir. Klasik Türk şiirinde saç; çokluğu ve salınışından ötürü süpürgeye benzetilir. Ayrıca kirpikler de yan yana ve deste oluşundan dolayı süpürgeyi andırır (Pala 2008: 47). Şair, Mevlevî dergâhına süpürgeci olduğunu ve bundan dolayı şükrettiğini belirtmektedir:

Hamdullillâh olmuşam cârûb-keş-i dergâhına
 Gâlib-i nâçize hem-demdir gürûh-ı Mevlevî (G. 315/7)

4.1.3. Micmer

Buhurdan, içinde tütsü yakılan kap. Klasik Türk şiirinde âşığın ciğeri, canı, sinesi micmere benzetilirdi (Pala 2008: 316). Şâirlerce külâh, üzerine kapağının örtülmesiyle, buhurdanın almış olduğu şekle benzetilir. Şair, Mevlevî külâhını muhabbet amberinin öd ağacının tütsülendiği bir buhurdan olarak tasavvur etmektedir:

Micmer-i ûd-ı mahabbetdir külâh-ı Mevlevî
 Dûd-ı gülbânk-i hüviyyetdir külâh-ı Mevlevî (G. 316/1)

4.1.4. Saat

Asma, çalar, duvar, cep, koyun, kum, güneş saati gibi isimlerini alırlar. Klasik Türk şiirinde zaman anlamında olan saat sözüyle mazmunlar yapılmıştır (Onay 2013: 352). Şair, su sesinin çıkardığı sestten dolayı saza ihtiyaç olmadığını ve her tarafın saat gibi ölçülü olduğunu belirtmektedir:

Sâza hâcet yok sadâ-yı âbdan eyler bu kâh
 Her târaf sandûka sâat gibi mevzûn tanîn (T. 36/9)

4.1.5. Şamdan

İçine mum yerleştirmek suretiyle aydınlatma amacıyla kullanılan bir eşyadır (Pakalın 1993: 307). Şair; mum, altın gibi sarı olan şamdanı aydınlatmasaydı meclistikelerin ona itibar etmeyeceğini ifade etmektedir:

Haldir muteber etmezdi duhûl-i meclis
Tâb-dâr etmese zerrîn şem'dânı çerâg (K. 14/13)

4.1.6. Şâne / Tarak

Klasik Türk şiirinde gelin, koku, meşşâta, ve ayna ile birlikte kullanılır. Sevgilinin saçları için mutlaka bir tarağa ihtiyaç duyulur (Pala 2008: 420). Şair, tarağa hayal saçı dolaştığı için yüz parçalı gönlünden nazım düğümünün çözülemediğini ifade etmektedir:

Çözülüyor dil-i sad-pâremizden ukde-i nazm
Aceb ki zülf-i tahayyül dolaşdı şânemize (G. 276/5)

4.1.7 Takvim

Takvimler; seneleri, ayları, günleri ve gün içindeki namaz vakitleri gibi bazı bilgileri göstermektedir (Pakalın 1993: 387). Şair, sevgilinin bütün güzelliğinin ve edasının eski bir takvim üzerine yazıldığını ifade etmektedir:

Biraz ahkâma çıkıdı hatt-ı nev-âsârdan ammâ
Kamu hüsn ü edâsın eski takvîm üzre yazmışlar (G. 94/3)

4.2. AYDINLATMA ALETLERİ

4.2.1. Fânus

Fânûs, mum ve kandil gibi aydınlatma eşyalarının sönmelerini engellemek amacıyla etraflarını kaplayan koruyucu cama verilen isimdir (Pakalın 1993: 589). Şair, gönül nuru aydınlanınca onu gizlemeye gerek olmadığını çünkü gönlün yakut mücevheri gibi hem kıvılcım hem de fanus olduğunu belirtmektedir:

Gevher-i yâkût veş hem şu'le hem fânûs olur
Nûr-ı dil pertevlenince ihtifâ lâzım değil (G. 193/4)

4.2.2. Kandil

İçine zeytinyağı ve bir fitil konulmak suretiyle yakılan, topraktan, madenden, camdan veya seramikten yapılan ışık vermeğe mahsus kabın adıdır (Arseven 1983:936). Şair, mevlit gecesinde yanan kandillerin gökyüzündeki bütün yıldızlara nur saçtığını belirtmektedir:

Leyle-i Mevlidde bu rahşân olan kandîller
Bahş-ı nûr eyler ser-â-ser encüm-i eflâke hep
Âlem-i envârdan gûyâ bu manâ âşikâr
Dîdeler rûşen demekdir âsümân hâke hep (Kt. 2)

4.2.3. Meşale

Ucunda çıra gibi yanıcı bir maddelerin yakılmasıyla ışık veren aydınlatma aracıdır (Pakalın 1993: 491). Şair, meşaleler yanınca tekkenin hem içinin hem de dışının nura gark olduğunu ifade etmektedir:

Meş'aleler yandı derûn u bîrûn
Nûr-ı tecellî tolup ol hânkâh (Trc. 1/27)

4.2.4. Şem' / Mum

Klasik Türk şiirinde mum, çoğu zaman yanması ve ışık kaynağı olması yönüyle işlenir. Genellikle pervane ile birlikte anılır (Pala 2008: 427). Şair, aşkın bir ilahi mum olduğunu kendisinin ise onun pervanesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca şevkin bir zincir olduğunu, gönlünün ise onun köşkü olduğunu belirtmektedir:

Aşk bir şem'-i ilâhîdir benim pervânesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anın kâşânesi (G. 328/1)

4.3. SAVAŞ ALETLERİ

4.3.1. Barut

Şeyh Galib, III. Selim için yazdığı türlü kasidelerde, baruthane, humbarahane gibi askerî tesisler için yazdığı tarihlerde onun yenilikçi yönünü övmüş ve bu alandaki çalışmalarını içtenlikle desteklemiştir. (Dilçin 1992:209) Aşağıdaki beyit, baruthane hakkında yazılan bir tarihten alınmıştır. Şair, bundan önceki beyitlerde padişah III. Selim'in yeniliklerini övmekte ve baruthanenin savaşların kazanılmasının önemini vurgulamaktadır. Şair, bu beyitte de barutu bir zafer iksiri olarak görmektedir:

Hak bu kim bârûta iksîr-i zafer dersem sezâ
İşte dâru'l-darb-ı hâlis yapıdı Bârîdir güvâh (T. 23/10)

4.3.2. Hançer

Ucu sivri ve eğri, iki yanı keskin bıçağa verilen addır. Klasik Türk şiirinde sevgilinin kaşı eğri olması yönüyle; göz, gamze ve kirpiği de âşıkta açtığı yaralar yüzünden hançere benzetilir (Pala 2008: 190). Şair hançerin aşk yüzünden ölenlerin haline ağladığını belirterek, sanılanın aksine hançerin kan saçıcı olmadığını ifade etmiştir:

Hûn-feşân-ı sitem ü nâz degildir billâh
Küşte-i aşk olanın hâline ağlar hançer (G. 96/3)

4.3.3. Tığ / Kılıç

Bir savaş âleti olmakla birlikte sevgili ile âşık arasında önemli bir unsurdur. Sevgilinin kirpiği, gamzesi, cevri ü cefâsı âşık üzerinde kılıç etkisi yapar ve onu yaralar (Pala 2008: 268). Şair, padişah III. Selim ile Osmanlı memleketinin hayat bulduğunu ve onun kılıcının cevherinin âleme nur verdiğini ifade etmektedir:

O şehriyâr ile cân buldu Mülk-i Osmâni
O dâverin güher-i tîgi verdi âleme nûr (K. 20/7)

5. YİYECEK VE İÇECEKLER

5.1. YİYECEKLER

5.1.1. Ekmek

Osmanlılar döneminde buğday ekmeği lezzetli ve beyaz renkli olmasından ötürü daha çok tüketilirdi. Arpa ekmeği ise daha çok kıtlık zamanlarında yenirdi (Faroqhi 2002: 225). Bir hikâyeden alınan aşağıdaki beyitlerde misafire sunulan ikramlar dile getirilmiştir. Misafirlere ziyafet sofralarında yemek, şerbet ve ekmeklerin sunulduğu ifade edilmektedir:

“Alıp destin öpüp ikrâmlar ile
Yetirdi haymeye ibrâmlar ile

Ziyâfetler edip hânlar getirdi
Taâm u şerbet ü nânlar getirdi” (Mes. 9)

5.1.2. Şehd / Bal

Şair, dimâğının kanaat balının şerbetinden lezzet aldığını, gönlünde lütfun bağıışı ile zevk ve safa kadehinden dolayı bir tikslenme duyduğunu belirtmiş; asıl mutluluğun kanaatte bulunduğunu ifade etmiştir:

Dimâğım lezzet almış şerbet-i şehd-i kanâ’atdan
Nevâl-i lutf u cam-ı îşden ikrâh var dilde (G. 293/6)

5.1.3. Kebap

Klasik Türk şiirinde şairler, içlerinde yanan aşk ateşiyle ciğerlerinin veya bütün vücutlarının kebab olduğunu hayal etmişlerdir (Onay 2013: 352). Şair, kebabın lezzetli olması için tuzunun fazla olması gerektiğini belirtmektedir. Aynı şekilde gönlü yanan âşıklar için de sevgilinin ilgisi, bir tebessümü kebaptaki tuz gibi ıslah edici bir etkiye sahiptir:

Tebessümü eder ıslâh sûziş-i cigerim
Nemek ziyâde olunca olur kebâb leziz (G. 43/5)

5.2. İÇECEKLER

5.2.1. Bâde / Mey / Şarap

Klasik Türk şiirinde en çok kullanılan içecektir. Bazen cam, sagar, ayak, kadeh, piyale, peymane, ratl gibi unsurlarla da mecaz-ı mürsel yoluyla badeden bahsedilir (Pala 2008: 52). Sevgilinin yüzü ile şarap arasında şekilsel açıdan bir benzerlik kurulmuştur. Çünkü hem şarap hem sevgilinin yüzü kırmızıdır. Şair, âşıkların gözünün şarapta değil; sevgilinin yanağının ateşinde olduğunu belirtmektedir:

Mey değil âteş-i ruhsârdadır gözlerimiz
Ceyş-i pervâneye cây olmaz ocâğ-ı yâkut (G. 24/2)

5.2.2. Şerbet

Hayırlı bir iş için yapılan toplantıda müzakere tatlılıkla sona erince oradakilere birer şerbet ikram olunmak âdettir (Onay 2013: 391). Şair, ziyafet sofralarında yiyeceklerle birlikte içecek olarak şerbetin sunulduğunu ifade etmektedir:

Ziyâfetler edip hânlar getirdi
Taâm u şerbet ü nânlar getirdi (Mes. 9)

5.2.3. Zemzem

Mekke’de bulunan bir kuyu ve bu kuyudan çıkan suya verilen ad (Pala 2008: 490). Padişah III. Selim döneminde Valide Sultan’ın yaptırdığı sebîl için yazılan bir tarihten alınan bu beyitte zemzem suyu ile sebîl arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur:

Gâlib kalemden akdı târîhi hem-çün selsebîl
Ashâba Zemzem hem sebîl ayn-ı safây-ı Mihr-i şâh (T. 70/10)

6. HASTALIKLAR VE TEDAVİ YOLLARI

6.1. HASTALIKLAR

6.1.1. Baş Ağrısı, Humâr

İçki içildikten sonra ayılma esnasında hissedilen baş ağrısı ve sersemliğe verilen isimdir (Pala 2008: 212). Şair, içkiye şöyle seslenmektedir: "Sen bizi her zaman sarhoş sanırsın fakat senin humar denilen baş ağrısını gidermekten başka bir özelliğin yoktur."

Ey mey müdâm bizleri mestâne anlama
Def-i humâr gayri ne hâsiyyetin senin (G. 188/3)

6.1.2. Nâsur / Nasır

Genellikle el ve ayakta, derinin devamlı sürtünmeye uğrayan yerlerinde meydana gelen sertliğe verilen isimdir (Ayverdi 2006: 2304). Şair, yüz parça gibi olan yaralı nasırın üzerine sürülen merhemini iyileştirici bir etki yapmadığını belirtmektedir.

Laht laht olup dili ayîne-i sad-pâre-veş
Merhem-i jengâr-ı nâsûr olmasın bir kimsenin (G. 181/7)

6.1.3. Remed

Klasik Türk şiirinde en çok rastlanılan göz hastalığı remedir (Güven, 2005: 157). Remed; göz ağrısı, göz iltihabı, göze elem veren her türlü hastalık olarak da tanımlanır. (Bayat 2004: 456) Şair, remed hastalığına müptela olanların güneşten etkilenmelerine değinmiş, sevgilinin yanaklarındaki çizgiler ve bakışların âşklar için öldürücü olduğunu ifade etmiştir:

Hurşîd niçin târ-ı şua'ın remed eyler
Ger hatt-ı ruhun düşmen-i nezzâra değilse (G. 291/5)

6.2. TEDAVİ YOLLARI

6.2.1. Dağlamak

İnsan ve hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga, yanık yarası anlamına gelmektedir (Pala 2008: 104).

Şair, neşe bahçesini bir iki kadehin şenlendirdiği gibi, gönüldeki aşk yarasını da gül endamlı sevgilinin tazelediğini belirtmektedir:

Dâg-ı dilim o şûh gül-endâm tâzeler
Gülzâr-ı neş'eyi bir iki câm tâzeler (G. 175/1)

6.2.2. Merhem

İçinde gerekli etkili maddeler bulunan deri üzerine sürülerek kullanılan ilaçların ortak adıdır (Ayverdi 2006: 2015). Şair, sevgiliye seslenerek kendisine merhamet elini uzatmamasını istemektedir. Çünkü gönüldeki yaralarının kâfurdan yapılan merhemi istemediğini belirtmektedir:

Sunma dest-i merhamet bîhûde ey sîmîn-beden
Zahm-ı sînem merhem-i kâfûra eyler itirâz (G. 145/5)

6.2.3. Perhiz Yapmak

Perhiz, dinin yasakladığı şeylerden uzak kalmadır (Pala 2008: 369). Şair, sevgilinin perhizde olduğunu ağzına hiçbir harf almadığını, yani konuşmadığını belirtir. Fakat bu durumun âşığa selam veremeyeceği anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir:

Harf almaz dehen-i pâkine perhîzinden
Sanma kim âşika etmez o perî bahş selâm (G. 218/4)

7.EĞLENCE HAYATINDAN YANSIYAN GÖRÜNTÜLER

7.1. MÛSİKÎ ALETLERİ

7.1.1. Def

Zilli veya pullu bir çembere gerilmiş, daire biçimindeki deridir. Klasik Türk edebiyatında musiki terimleri arasında anılan tef, daha çok âşğın gönlünü veya sevgilinin yüzünü temsil eder (Pala 2008: 108). Şair, “Def ile semâ ederek dünyayı bir tarafa bırak.” diyerek kişinin bu fani dünya hayatına aldanmaması gerektiğini ifade etmektedir:

Def ü celâcille semâ et hemân
Alma kola bu felek-i çenberi (Trc. 1/13)

7.1.2. Nekâre / Nakkâre

Yan yana konulmuş ve üzerine deri geçirilmiş iki küçük davuldan oluşmaktadır (Öztuna, 2000: 289). Şair, nekkâre sayesinde Mevlevihane'nin neşelendiğini belirtmektedir. Şair, cömert nekârenin dördüncü kat feleğe kadar ulaştığını ve Mevlevihane'nin nekâre sesiyle birlikte güzelliklere kavuştuğunu ifade etmektedir:

Eder peyveste çarh-ı çârüme nakkâre-i cûdûn
Ne revnak buldu seyr et sâyesinde Mevlevîhâne (T. 33/24)

7.1.3. Ney

Kamıştan yapılmış, bir arşın uzunluğunda, nefesli bir çalgıdır. Ney çalana neyzen veya nâyî denir. Özellikle Mevlevîler arasında çok itibar gören bir sazdır (Pala 2008: 358). Şair, neyin efsaneleşerek miraç hadisesine yakın bir şöhrete kavuştuğunu belirtmektedir:

Neyimiş dinle dem-i hazret-i Monlâ Gâlib
Vardı mi'râca yakın şöhret-i efsâne-i ney (G. 304/15)

7.1.4. Tanbûr

Musikimizin mızraplı çalgılarından olup uzun saplı telli çalgılara verilen isimdir (Ayverdi 2006: 3020). Tanbur, yegâh makamından vahdeti haykırma özelliği ile ön plana çıkmıştır:

Açmış cemî-i perdeyi mutlak yegâhdan
Tanbûra sor ki vahdet-i merd-i yegânedir (G. 53/6)

8.SPOR FAALİYETLERİ

8.1. AVLANMA

Ok, kemend, tuzak vb. yollarla icra edilir. Bazen köpek ve şahin de avcının yardımcısı olur. Klasik Türk şiirinde sevgili avcı; âşık ise avdır (Pala 2008: 392). Sevgili, vefâ ehli olan âşıklara saçı vasıtasıyla tuzak kurmuştur. Sevgili de âşığın bu durumundan haberdardır:

Zülfünü ehl-i vefâ saydına dâm eyleyeli
Beni ol dâma giriftar bilipdir bilirem (TH. 9/6)

8.2. OKÇULUK

Klasik Türk şiirinde sevgiliye ait birçok güzellik unsuru oka benzetilmiştir. Ok, belli başlı silah olmakla eğitimi büyük önem taşırdı. Ok atma müsabakaları yapılır ve bu hususta rekorlar kırılırdı. İstanbul'daki Tozkoparan, Okmeydanı, Nişantaşı gibi semt isimleri bu geleneğin hatırasını yaşatır (Pala 2008: 364). Padişah III. Selim'in Ok Meydanı'na nişan dikmesiyle ilgili bir tarihten alınan bu beyitte kemankeşlerin padişaha olan hayranlıkları dile getirilmiştir:

Bir ayak açdı ki baş egdi kemân-keşler bütün
Bir dahı nâz etmesin Behrâmînâ çarh-ı güzîn (K. 27/3)

SONUÇ

18. yüzyılda edebiyatımızda mahallileşme akımı ile birlikte Sebki Hindî akımı da etkili olmuştur. Bu akımın bu yüzyıldaki en önemli temsilcisi Şeyh Galib'tir. Şairin şiirlerinde Hint üslubunun bütün özellikleri görülmektedir.

Toplumun bir ferdi olan şairin toplumsal hayattan kopuk olduğu düşünülemez. Şeyh Galib de içinde yaşadığı topluma ait sosyal hayat ile ilgili pek çok kavrama yer vermiştir. Şair, duygu düşüncelerini sosyal hayat bağlamında değişik imge ve çağrışımlardan faydalanarak ifade etmiştir. Özellikle sultan III. Selim döneminde askerî ve sosyal alanda yapılan yenilikleri desteklemiş ve bu yenilikleri öven pek çok şiire *Divân*'ında yer vermiştir.

Şeyh Galib'in şiirlerinin anlam dünyasında Osmanlı toplum hayatını yansıtan çok sayıda bilgi ve malzemenin beyitlerde yer aldığı görülmektedir. Şair, sosyal hayata dair malzemeleri sanatlı ifadelerle yoğurmuş, *Divân*'ında sosyal yapılanma, sosyal hayat içindeki kimlikler, giyim kuşam kültürü, yiyecek ve içecekler, hastalıklar ve tedavi yolları, eğlence hayatı, spor faaliyetleri gibi sosyal hayata ait pek çok unsura yer vermiştir. Sosyal hayat ile ilgili elde ettiğimiz bu malzemeler, 18. yüzyıl sosyal hayatına ışık tutması bakımından önemlidir.

Şairin *Divân*'ında sosyal hayata ait birçok unsurlara yer vermesi onun toplumsal hayattan kopuk olmadığı, sosyal hayat ile iç içe olduğunu örneklemesi bakımından önemlidir. Ayrıca şairin şiirlerinde bulunan toplumsal hayat unsurlarının sosyoloji, tarih, kültür ve folklor açısından somut veriler/malzemeler ortaya koyduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arseven, C. Esad (1983). Sanat Ansiklopedisi C. II. İstanbul. MEB Yayınları.

Aynacı, Mihrican (2012). Divan Şiirinde Geçen Göz Hastalıklarının Klâsik Dönem Tıp Metinleri Ekseninde Değerlendirilmesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 9: 29-48.

Ayverdi, İlhan (2006). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Bayat, Ali Haydar- Okumuş, Necdet (2004). Muhammed Bin Mahmûd-ı Şîrvânî, Mürşid (Göz Hastalıkları), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Develioğlu, Ferit (2010). Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat. Ankara: Aydın Kitabevi.

- Dilçin, Cem (2012). Şeyh Galib'in Şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedit. Türk Tarih Kurumu X. Sempozyumu, Bildiri.
- Duru, M.Celal (1952). Tarihi Simalardan Mevlvî: 151-152. İstanbul.
- Duru, Necip Fazıl (2007). Şâir Muhayyilesinde Mevlvî Kisvesi. Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Mevlânâ Özel Sayısı 3: 119-140.
- Ekici, Hasan (2017). Bâkî Divânı'nda Sâkî Mefhumu. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature 3 (3):55-76.
- Güven, Meriç (2005). Abdulvehhâb Bin Yusuf'un Müntahab-ı Fi't-Tıbb'ı (Dil İncelemesi-Metin-Dizin). Doktora Tezi: Pamukkale Üniversitesi.
- Faroqhi, Suraiya (2002). Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam/Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla. İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1971). Şeyh Galib Divânından Seçmeler. İstanbul.
- Güler, Zülfi (2004). Şeyh Galib Divânında Ayna Sembolü. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14(1):103-121.
- İpekten, Haluk (2012). Şeyh Gâlib'in Hayatı, Sanatı, Eserleri. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalkışım, Muhsin (1994). Şeyh Galib Divânı. Ankara: Akçağ Yayınları
- Kaplan, Yunus (2009). Sâbit Divanı'nda Mahallîleşme Ve 17. Yüzyıl Sosyal Hayat Unsurları. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish. 4 (5). 209-248.
- Keskin, Neslihan İlknur(2009). Sosyal Hayatın 17.Yüzyıl Divân Şiirine Yansımaları ve Anlam Çerçevesi. Doktora Tezi: Gazi Üniversitesi.
- Koçu, Reşad Ekrem (1967). Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü. Ankara.
- Levend, Ağâh Sırrı (1984). Divân Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Onay, Ahmet Talât (2013). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, (hızl) Cemal Kurnaz. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özçelik, Sezayi (2010). XVII. Yüzyıl Sosyal Hayatı'nın Nâbî Divânı'na Yansımaları ve Anlam Çerçevesi. Doktora Tezi: Gazi Üniversitesi.
- Özkan, Ömer (2006). Divân Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Öztoprak, Nihat (2012). Divân Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme. Divân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 4:103-154.
- Öztuna, Yılmaz (1976). Türk Musikisi Ansiklopedisi C.2 İstanbul: MEB Yayınları.
- Pakalın, Mehmet Zeki (2004). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: MEB Yayınları
- Pala, İskender (2008). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şemseddin Sâmî (1999.) Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Taş, Ayşe Işıl (2013). Şeyh Gâlib Divânı'nda Sevgilinin Güzellik Unsurları. Yüksek Lisans Tezi: Trakya Üniversitesi.
- Tolasa, Harun (1973). Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

